

İÇİNDEKİLER

BORÇLAR HUKUKUNA GİRİŞ	» 06
HUKUKİ İŞLEMLER	» 12
SÖZLEŞME	» 14
İRDE BOZUKLUĞU HALLERİ	» 21
SÖZLEŞMEDE ŞEKİL	» 24
TEMSİL	» 32
HAKSIZ FİİLLER	» 42
SEBESİZ ZENGİNLEŞME	» 56

İÇİNDEKİLER

BORÇLARIN İFASI ————— » 62

BORCUN İFA EDİLMEMESİ ————— » 70

MÜTESELSİL BORÇLULUK ————— » 82

ALACAĞIN DEVRİ ————— » 88

BORCUN ÜSTLENİLMESİ ————— » 90

BORÇ İLİŞKİSİNİN ÜÇÜNCÜ KİŞİLERE ETKİSİ ————— » 92

BORÇLARIN SONA ERMESİ ————— » 96

Bazen misli olmayan eşyalarda cins borcu konusu olabilir. Örneğin zengin bir işadımı, Fikret Mualla'nın herhangi bir üç resmini sipariş ettiğinde durum böyledir. Fikret Mualla'nın resimleri şüphesiz misli olmayan eşya özelliğindedir. Ancak bu şekilde bir sipariş, borç ilişkisi açısından bakınca cins borcu konusu oluşturur. Çünkü borçlu, Fikret Mualla'nın herhangi bir resmini teslim ettiğinde borcundan kurtulabilmektedir. Yine bazı cins borçları özellikle belli bir yerden istenmişse sınırlı cins borcu (stok) borcu oluşur.

Parça Borcu (Ferdile Muayyen Eşya)

Borcun konusu olan edim, belirli özellik ve işaretlerle diğerlerinden ayrılmış, yerine başka bir edim ikame edilmesi mümkün değilse parça borcu söz konusu olur. Örneğin; Fikret Mualla'nın "Oturun Adamlar" tablosu borç konusu olduğunda şüphesiz parça borcu söz konusu olur. Ancak misli bir eşya olmasına rağmen benzerleri arasından seçilip ayrılarak bireyselleştirilmiş bir eşya da artık parça borcu konusu olur. Örneğin yukarıdaki başlıkta cins borcu dediğimiz bir kilo portakal, benzerleri arasından ayrılıp poşetlenmişse artık parça borcu konusudur. Ya da sözleşmede "A'nın evindeki televizyon" diyorsa bu borç da yine parça borcu konusudur. Yine 34 FB 1907 plakalı bir araç da parça borcu olduğu tartışmasızdır.

Sınırlı Cins Borcu

Eğer borçlu, borcunu özellikle belirli bir stoktan veya sadece kendi ürettiği mallarla edimini ifa edecekse, sınırlı cins borcu vardır. Örneğin şarap üretip teslim etme borcunda belirli bir yılın, belirli ayında yapılan hasattan üretilen şarap borcun konusuyorsa bu durumda sınırlı cins borcundan bahsedilir. Sınırlı cins borçları da parça borcu gibi hüküm ve sonuç doğurur. Sınırlı cins borcunda da imkânsızlık gündeme gelebilir. Ancak yine de cins borcu olduğu ve ifa yerinin borçlunun yerleşim yeri olduğu unutulmamalıdır.

3. Sürekliliğine Göre

a) Ani Edim (Bir Defalık Edim, Süreksiz Edim)

Bir ya da birden çok fiille bir defada yerine getirilen edimdir. Örneğin; satım akdinde satım bedelinin ödenmesi, satılan şeyin alıcıya teslimi, kira borcunun her ay ev sahibine ödenmesi.

b) Sürekli Edim

Kesintisiz bir fiil ya da davranışla ifa edilen, borçluya devamlı bir riayet yükümlülüğü getiren edimdir. Örneğin; kira sözleşmesinde ev sahibinin borcu olan evi kiracının kullanımına hazır bulundurma borcu ya da iş sözleşmesinde işçinin iş görme borcu.

c) Dönemli Edim (Aralıklı Edim)

Borçlu, alacaklının menfaatini belli zaman aralıklarıyla tekrarlanan davranışlar ile karşılıyorsa dönemli edim söz konusudur. Genelde periyodik bir borç ifası şeklinde olur. Örneğin; mali müşavirin her yıl bağlı bulunduğu odaya aidat ödemesi, dönemli bir edimdir.

NOT:

Bir edim hem ani edim hem de dönemli edim olabilir. Örneğin; aidat ödeme borcu, ödendiği an bittiğinden ani edim ama her yıl ödenmesi gerektiği için dönemli edimdir.

4. Bölünebilirliğine Göre

a) Bölünebilen Edim

Edim konusu şeyin niteliğinde veya değerinde esaslı bir değişme olmadan birbirine eşit parçalara ayrılabilen edimlerdir. Örneğin; para borcu bölünebilen bir edimdir.

b) Bölünmez Edim

Edim konusu şeyin niteliğinde veya değerinde esaslı bir değişme olmadan birden çok parçalara ayrılamayan edimlerdir. Örneğin; koyun teslim etme borcu bölünemeyen edimdir. Konusu bir şeyi yapmamak olan edimler bölünmez edimlerdir. Konusu bir şeyi yapmak olan edimler de çoğu kez bölünmez edim şeklinde ortaya çıkarlar. Örneğin; işçinin iş görme borcu.

D) BORÇ İLİŞKİSİNDEN DOĞAN HAKLAR

1. Asli Haklar

Asli hak, şüphesiz alacak hakkıdır. Alacak hakkı, bir yararlanma hakkı olup, borçludan bunu talep etme yetkisi verir. Eğer borçlu, edimi yerine getirmezse alacaklı için dava ve icra takibi açarak zorla yerine getirilmesi istenebilir. Nispi bir hak olan alacak hakkı, sadece taraflar arasında sonuç doğurur. Geçici bir haktır, alacağın tamamen ödenmesiyle son bulur.

Bununla birlikte yan unsurları (ikinci derecedeki) içermeyen bir öneri, geçersiz değildir. Yan unsurlar daha sonra dürüstlük kuralı ile doldurulabilir.

Örneğin; malın nasıl teslim edileceği teklif edilmemiş konuşulmamış olsa bile dürüstlük kuralı gereği nasıl teslim edilmesi gerekiyorsa öyle teslim edilecektir. Keza borcun ifa yeri konuşulmamış olsa bile bu konudaki kanun hükümleri boşluğu dolduracaktır.

Ancak burada dikkat edilmesi gereken durum şudur ki; yan hususlar konuşulmuş, müzakere edilmiş ancak bu konuda anlaşma sağlanamamışsa sözleşme kurulmuş sayılmaz.

c) Önerenin Önerisiyle Bağlı Olduğu Anlaşılmalıdır

Bu bağlamda, öneren bağlı olamayacağını bildirdiği ya da işin gereği dürüstlük kuralı ile anlaşılacak durumda önerisiyle bağlı olmadığından öneri söz konusu değildir.

Öneriye Davet

Karşı tarafın bir öneri yapmasını sağlamak amacıyla son sözü kendisi söyleme hakkını tutarak yapılan teklifler öneri değil, öneriye davettir.

Öneriye davette, sözleşmeyi hemen yapma niyeti değil, bir görüşmeye pazarlığa oturma niyeti vardır.

Örneğin "100 liraya bir kalem almak istiyorum" ifadesi bir öneri değildir. Zira bu beyanda mutlaka bir kalem alınacağı beyan edilmemiş, son sözü söyleme hakkı saklı tutulmuştur. Yine "fiyat söylenmeksizin" yapılan reklamlar, tarifeler, kataloglar ve cari fiyat listeleri hep öneriye davettir.

BK. 8: "Öneren, önerisi ile bağlı olmama hakkının saklı olduğunu açıkça belirtirse veya işin özelliğinden ya da durumun gereğinden bağlanma niyetinde olmadığı anlaşılırsa, önerisi kendisini bağlamaz."

2. Öneriyle Bağlılık

a) Süreli Öneri

Eğer öneren, kabul için bir süre tayin etmişse bu sürenin sonuna kadar önerisiyle bağlı kalır. Kabul haberi bu sürenin sonuna kadar kendisine ulaşmamış ise öneride bulunan artık önerisiyle bağlı kalmaz.

BK. 3: "Kabul için süre belirleyerek bir sözleşme yapılmasını öneren, bu sürenin sona ermesine kadar önerisiyle bağlıdır. Kabul bu süre içinde kendisine ulaşmazsa öneren, önerisiyle bağlılıktan kurtulur."

Sürenin bitiminden sonra gelen kabul cevabı, kabul değil, yeni bir öneridir.

b) Süresiz Öneri

Eğer öneren kabul için bir süre tayin etmemişse buna da süresiz öneri denir. Süresiz öneride, önerenin önerisiyle ne zamana kadar bağlı kalacağını tayin etmek için önerinin hazır olanlar ya da hazır olmayanlar arasında yapıp yapılmadığına bakılır.

Eğer öneri hazır olanlar arasında yani, öneren ile kabulcünün karşı karşıya bulunduğu bir durumda yapılmışsa derhal kabul edilmediği takdirde öneren artık önerisiyle bağlı kalmaz. Telefon ve bilgisayar gibi doğrudan iletişim sağlayan araçlarla önerinin yapılması veya tarafların temsilcileri vasıtası ile önerinin yapılması, hazırlar arasında bir öneri sayılır.

BK. 4: "Kabul için süre belirlenmeksizin hazır olan bir kişiye yapılan öneri hemen kabul edilmezse; öneren, önerisiyle bağlılıktan kurtulur. Telefon, bilgisayar gibi iletişim sağlayabilen araçlarla doğrudan iletişim sırasında yapılan öneri, hazır olanlar arasında yapılmış sayılır."

Eğer öneri hazır olmayanlar arasında yapılmışsa yani öneren ve kabulcü karşı karşıya değilse (mektupla, telgrafla, mail ile, faksla, haberci ile) öneren normal bir kabul haberinin kendisine ulaşacağı ana kadar önerisiyle bağlı kalır.

C) İPTAL EDİLEBİLİRLİK (NİSBI BUTLAN)

Bazı kaynaklarda nisbi butlan şeklinde de ifade edilebilen iptal edilebilirlik hallerinde hukuki işlemde bir sakatlık olmakla birlikte taraflar, işlemin sakatlığa uğrayan tarafını düzelterek sözleşmeyi geçerli hale getirmeleri ya da bu sakatlık yüzünden sözleşmeyi geçersiz hale getirmeleri mümkündür.

Sözleşmeyi iptal hakkı, karşı tarafa ulaşması yeterli tek taraflı bir irade beyanıyla kullanılır.

Yanılma (Hata), aldatma (hile), korkutma (ikrah) sebeplerinde işlem baştan itibaren iptal edilebilirlik yaptırımına tabidir.

Hata(Yanılma), hile(aldatma) ve ikraha(korkutmaya) maruz kalan olan taraf, süresi içinde iptal hakkını kullanırsa sözleşme geçersiz olur.

Hakkını süresi içinde kullanmaz ya da işleme icazet verirse sakatlığı düzeltir. (Düzelebilirlik hükümsüzlük)

Aşırı yararlanma (Gabin) halinde ise, işlem mevcut sakatlığa rağmen geçerli bir sözleşme gibi baştan itibaren her iki taraf içinde hüküm ve sonuç doğurur. Ancak gabine(aşırı yararlanmaya) maruz kalan taraf, süresi içinde iptal hakkını kullanırsa sözleşme geçersiz olur. (Bozulabilir geçerlilik) Hakkını süresi içinde kullanmazsa iptal hakkı kalmaz.

Ancak aşırı yararlanma hallerinde daha önce belirttiğimiz gibi aşırı yararlanmaya maruz kalan tarafın, sözleşmeyi geçersiz kılmak ve aynen onaylamak tercihleri yanında edimler arası oransızlığın giderilmesini isteme hakkı da mevcuttur.

D) TEK TARAFLI BAĞLAMAZLIK (NOKSANLIK)

Kurulmuş bir sözleşmenin geçerli olarak hüküm doğurabilmesi için bir veya birkaç unsurla tamamlanması gerekiyorsa tamamlanmamış sözleşme söz konusu olur.

Eksiklik tamamlanana kadar askıda hükümsüzlük durumu söz konusu olur.

Sınırlı ehliyetli ve ehliyetsizlerin yasal temsilci ve danışmanlarının vereceği icazet, yetkisiz temsilde temsil olunanın işleme vereceği icazet, resmî bir makamın fiili ile tamamlanacak bir sözleşmede resmî makamın beklenen fiili, geciktirici şarta bağlı sözleşmelerde şartın gerçekleşmesi, aile konutu ile ilgili tasarruf işlemlerinde diğer eşin ya da hakimnin izni mevcut işlemdeki eksikliği giderir.

Eksikliğin giderilmeyeceği kesinleşmişse sözleşme batıl olur.

E) KISMI HÜKÜMSÜZLÜK (KISMI BUTLAN)

BK. 27/2: "Sözleşmenin içerdiği hükümlerden bir kısmının hükümsüz olması, diğerlerinin geçerliliğini etkilemez. Ancak, bu hükümler olmaksızın sözleşmenin yapılmayacağı açıkça anlaşılırsa, sözleşmenin tamamı kesin olarak hükümsüz olur."

Sözleşmedeki sakatlık, sözleşmenin bir veya birkaç maddesinde olması durumunda sadece o hükümler geçersiz olur.

Sözleşmenin kalan hususları geçerli olarak yürürlüğe girer. Örneğin; kanuni faiz uygulanması icap eden bir durumda daha yüksek bir faiz kararlaştırılmışsa kanuni faizi aşan kısım batıldır, ancak sözleşme kanuni faiz haddi üzerinden geçerlidir.

Ancak yapılan sözleşmede geçersiz (batıl) olan kısım, sözleşmeyi yapmada esaslı bir nitelik arz ediyorsa yani o hüküm o şekilde düzenlenmezse tarafların sözleşmeyi yapmayacakları öngörülüyorsa o halde sözleşme bütünüyle batıldır.

Örneğin; kadınların yer altı işlerinde çalıştırılmaları yasaktır. Kadınları yer altında çalıştırmak konusunda bir iş sözleşmesi yapılmışsa kadının yer altında çalıştırılacağına dair olan hüküm kısmi butlan ile batıldır. Dolayısıyla iş sözleşmesi geçerli olacak ve işveren, kadın işçiyi yer üstü tesislerinde çalıştırabilir.

Ancak işverenin yer üstü tesislerinde işçiye ihtiyacı yoksa sözleşmenin bütünüyle geçersizliği söz konusu olabilir.

2. Doğrudan Doğruya Temsil

BK. 40: “Yetkili bir temsilci tarafından bir başkası adına ve hesabına yapılan hukuki işlemin sonuçları, doğrudan doğruya temsil olunana bağlar.”

Borçlar Kanunu'nda düzenlenen ve temsil kurumu olarak anlaşılan durum doğrudan doğruya (dolaysız) temsilciliktir. Gerçek anlamda temsilcilik hüküm ve sonuçları açısından budur. Kendisine temsil yetkisi verilen temsilci, üçüncü kişiye hukuki işlemi başkası ad ve hesabına yaptığını bildirirse doğrudan doğruya temsil söz konusu olur. Bu durumda temsilci ile üçüncü kişi arasında yapılmış olan hukuki işlem den doğan hak ve borçlar doğrudan doğruya temsil olunana ait olur. Temsilci, o hukuki işlem den dolayı herhangi bir hak ve borca sahip olmaz.

Doğrudan doğruya temsilin söz konusu olabilmesi için iki şartın gerçekleşmesi gereklidir:

- Temsilcinin temsil yetkisinin bulunması
- Temsilcinin başkası adına hareket etmesi.

a) Temsil Yetkisinin Bulunması

Temsil yetkisi ya kanundan doğar ya da temsil olunanın iradesinden doğar.

b) Temsil Olunan Adına Hareket Etme

Doğrudan doğruya temsil ilişkisinin varlığı için, temsilcinin hukuki işlemi yaparken bunu kendi adına değil, başkasının adına yaptığını, kendisinin temsilci sıfatıyla hareket ettiğini üçüncü kişiye bildirmesi gereklidir.

Ancak unutmamak gerekir ki temsilci üçüncü kişi ile işlem yaparken, temsil olunanın değil bizzat kendi iradesini açıklamaktadır. Bu nedenle temsilcinin ayırt etme gücüne sahip olması şarttır.

Bir malın mülkiyetinin kazanılması için iyi niyetin gerekli olduğu, (emin sıfatıyla zilyetten taşınır mal mülkiyetinin veya tapu siciline güven ilkesi çerçevesinde taşınmaz mal mülkiyetinin kazanılması gibi) hâllerde, temsilcinin ve temsil olunanın iyi niyetli olması gereklidir.

Temsilcinin iradesi sakatlanırsa, iptal hakkı kural olarak temsil olunandadır. Temsilcinin iptal hakkını kullanabilmesi için ayrıca yetkilendirilmesi gerekir. Unutmayalım ki temsilci, temsil olunan iradesini yansıtmaktadır. O halde temsilcinin aldatması veya korkutması, 3. kişinin aldatması veya korkutması değil, “taraf aldatması” ya da “taraf korkutması”dır.

BK. 40/2: “Temsilci, hukuki işlemi yaparken bu sıfatını bildirmezse, hukuki işlemin sonuçları kendisine ait olur. Ancak, karşı taraf bir temsil ilişkisinin varlığını durumdan çıkarıyor veya çıkarması gerekiyor ya da hukuki işlemi temsilci veya temsil olunandan biri ile yapması farksız ise, hukuki işlemin sonuçları doğrudan doğruya temsil olunana ait olur.”

Yukarıdaki madde metnine göre; temsilcinin işlemin karşı tarafına temsilci olduğunu söylememesine rağmen bazı hallerde dolaylı değil yine doğrudan temsilcilik söz konusu olur.

Bu haller:

- Üçüncü kişinin hal ve durumdan karşıdaki kişinin temsilci olduğunu anlayabilmesi durumunda temsilci sıfatını bildirmese dahi doğrudan temsil söz konusu olacaktır. Örneğin; şirket çalışanının yaptığı hukuki işlemi, şirketi adına yaptığı anlaşılırmaktaysa.
- Üçüncü kişi için hukuki işlemin temsilci ile veya temsil olunanla yapılmasının bir önemi bulunmaması durumunda da temsilci sıfatını bildirmese dahi doğrudan temsil söz konusu olacaktır. Örneğin; hizmetçilik yaptığı ev için marketten deterjan alan hizmetçi, temsilcidir ancak temsilci olduğunu karşı tarafa bildirmese dahi doğrudan temsil söz konusudur.

3. Temsilci olmayan kişiler

a) Ulak (Haberci)

Bir hukuki işlem yapılırken bir tarafın iradesini karşı tarafa ileten kişidir. Yani sadece ileten konumundadır. Oysaki temsilci kendi iradesini kullanır. Temsilci kendi iradesini açıkladığı için ayırt etme gücüne sahip olmalıdır. Ancak ulak için ayırtım gücü dahi aranmaz.

D) İLLİYET BAĞI

Haksız fiil ile zarar arasında bir neden sonuç ilişkisinin bulunmasıdır. Haksız fiil olmasaydı zararın doğması mümkün olmayacak idiyse fiil ile zarar arasında bir illiyet bağı var demektir.

Örneğin; birine yumruk atılarak o kişinin dişi kırılmışsa, dişin kırılmasının sebebi yumruktur. Bu ikisi arasında illiyet bağı mevcuttur.

Ancak illiyet bağına kurmak her zaman bu kadar kolay değildir. Yukarıdaki örnekte dişi kırılan kişi, diş hekimine giderken yolda kaza geçirip ayaklarını kaybetse, yumruk atan kişi bu ikinci kazadan sorumlu olacak mıdır? İlk bakışta saldırgan, mağdura yumruk atmasaydı dişi kırılmayacaktı, dolayısıyla diş hekimine doğru yola çıkmayacak ve kaza geçirmeyecekti. Ancak böyle bir illiyet bağı kurmak saldırgan açısından da oldukça adaletsiz bir sonuç doğuracaktır. Zira sadece yumruk atmış olmasına rağmen bacaklarını kaybeden bir insana tazminat ödemek zorunda kalacaktı.

Borçlar Kanunu'muzun ve öğretinin baskın olarak kabul ettiği illiyet bağı uygun illiyet bağıdır.

Bir zararla fiil arasında uygun illiyet bağına bulunduğunu kabul edebilmek için hayat tecrübelerine göre olayların normal akışı içerisinde fiilin bu zararı meydana getirebileceği sonucuna varılmak gerekecektir.

Birden Çok Sebep ve İlliyet Bağı

• Ortak İlliyet:

Birden çok sebep, tek başlarına meydana getiremeyecekleri bir sonuca ancak birlikte ulaşabiliyorlarsa ortak illiyetten söz edilir. Örneğin; tek başlarına kaldıramayacakları bir taşı kaldırarak aşağıdan geçen kişinin üzerine atarak yaralanmasına sebep olmak.

• Yarışan İlliyet

Her biri tek başına sonucu meydana getirebilecek birden çok sebep birlikte etkili olmuşsa yarışan illiyet söz konusu olur ve her iki sebebin faili de tazminattan müteselsilen sorumludur. Örneğin; her birinin aktığı zehir tek başına dereyi zehirlemeye yeterli iki fabrikanın atıklarının dereye yülenlere zarar vermesi gibi.

• Seçimlik (Alternatif) İlliyet

Zararı birden çok fiilden her biri meydana getirmiş olmasına rağmen, gerçekte bunlardan hangisinin zararın sebebini teşkil ettiği tespit edilemiyorsa seçimlik illiyet söz konusu olur.

Örneğin; trafik kazası sonucu bir kişinin yaralandığı bir durumda hangi arabanın çarptığı tespit edilemiyor ve o saatlerde 5 araba yoldan geçmişse seçimlik illiyet vardır. Keza bir kavgada yaralanan şahsı, kavgaya katılanlardan kimin yaralandığı tespit edilemiyorsa seçimlik illiyet söz konusu olacaktır. İlk örnekte kazaya sebebiyet veren araba ile kaza arasında kusur illiyeti tespit edilemediğinden hiçbir sorumlu tutulamazken, ikinci örnekte her bir failin suçun oluşumunda etkisi olması sebebiyle hepsini sorumlu tutmak gerekecektir. Ancak belirtmek gerekir ki, kalabalık bir grup arasında dayak yiyen bir kişi söz konusu olduğunda yaralama yapan failin kim olduğu yine de tespit edilmişse, diğerlerinin yaralamadan dolayı sorumlu olmayacağı açıktır.

• Farazi Sebep

Zarar verici fiil işlenirken mevcut olan fakat henüz zararı meydana getirmemiş olan olgudur. Etkili olgu gerçekleşmemiş olsaydı bile zararı tek başına ortaya çıkarmaya etkili farazi sebebin zaten sonucu meydana getirebileceği iddiasıyla kurulmak istenen bağa ise farazi illiyet denir. Tartışmalı olmakla birlikte etkili olgunun farazi sebeple illiyet bağına kestiği kabul edilir. Örneğin; kanser tüm vücuduna yayılmış ve ölümü tıbben beklenen bir hastanın ameliyatı sırasında yanlış narkozla kaybedilmesi halinde durum böyledir. Yanlış narkoz veren, zaten hasta ölecekti diye sorumluluktan kurtulamaz. Ancak tazminat miktarından indirim yapılabilir.

İlliyet Bağına Kesen Haller

Bu haller söz konusu olduğunda illiyet bağı kesildiğinden haksız fiil sorumluluğundan söz edilemez. Bu sebepler:

• Mücbir Sebep

Sorumlu veya borçlunun, faaliyeti dışında meydana gelen, öngörülmesi ve karşı konulması mümkün olmayan deprem, kasırga gibi sebeplerdir.

Fail, mücbir sebebin varlığını ispatlayarak sorumluluktan kurtulur.

• Üçüncü Kişinin Ağır Kusuru

Zarar, üçüncü şahsın ağır kusuru ya da kastı ile gerçekleşmişse fail bu son durumdan sorumlu tutulamaz. Örneğin; fail, mağduru bıçakla yaralamış ancak daha sonra mağdur hastane personelinin ağır kusuru ya da kastıyla kan kaybindan ölmüşse fail ölümünden sorumlu tutulamaz.

• Zarar Görenin Ağır Kusuru

Zarar görenin ağır kusuru ya da kastı söz konusu ise de sorumluluk yoktur. Örneğin; işçi intihar etmişse işverenin bundan sorumlu olması düşünülemez.

B) ZAMANAŞIMI

Zararın ve tazminat yükümlüsünün öğrenilmesinden itibaren 2 yıl ve her halükarda olayın gerçekleşmesinden itibaren 10 yıl içerisinde davanın açılması gerekir. Ancak, zarara sebep olan haksız fiil için Ceza Kanunu'nda öngörülen süre daha uzun ise, bu süre dikkate alınır. Ve bu süre tek süre olarak uygulanır.

Haksız fiil sebebiyle, zarar gören bakımından bir borç doğmuşsa, haksız fiilden kaynaklanan tazminat davası zamanaşımına uğramış olsa bile zarar gören, haksız fiilden kaynaklanan alacağını ileri sürerek her zaman bu borcu ödemekten kaçınabilir.

Haksız fiildeki zamanaşımı süresi, hak düşürücü süre olmadığı için taraflarca ileri sürülmemişse hakim tarafından re'sen dikkate alınmaz.

Bedensel zararın kapsamı karar verme sırasında tam olarak belirlenemiyorsa hakim, kararın kesinleşmesinden başlayarak iki yıl içinde, tazminat hükmünü değiştirme yetkisini saklı tutabilir.

C) SORUMLULUK SEBEPLERİNİN ÇOKLUĞU**1. Birden Fazla Sebep**

BK. 60: “Bir kişinin sorumluluğu, birden çok sebebe dayandırılabilirse hâkim, zarar gören aksini istemiş olmadıkça veya kanunda aksi öngörülmedikçe, zarar görene en iyi giderim imkânı sağlayan sorumluluk sebebine göre karar verir.”

Borçlar Kanunu'nda yeni düzenlenmiş bu hükme göre, bir kişi birden fazla sebepten sorumlu olabildiği durumlarda zarar gören için daha yüksek tazminat ödenecek durumdan sorumlu olunacaktır.

2. Birden Fazla Tazminat Yükümlüsü

Birden fazla kişi, bir zarar birlikte sebebiyet vermelerine rağmen her biri, zarardan farklı sebeplerle sorumlu olduklarında haklarında müteselsil sorumluluk kuralları işler ve hepsi zarar görene karşı müteselsil sorumludur. Daha sonra kendi aralarında sorumluluk oranına göre rücu etme hakları olmakla birlikte zarar görene karşı her biri zararın tamamından sorumlu olacaklardır.

Rücu

Bir haksız fiilde birden fazla kişi, tazminat yükümlüsü olarak sorumlu olduklarında aslında her biri aynı sebep ve oranla sorumlu olmayabilir. Örneğin; biri fiili işleyen kusurlu fail olarak sorumlu iken, diğeri kanun gereği kusursuz sorumlu olabilir. Keza yine birlikte fail olmaları durumunda bile biri yangını çıkartan kişi diğeri gözetçilik yapan kişi gibi farklı oranlarda sorumlu olabilirler. Ancak bu kişiler dış ilişkide BK. 61 hükmünce zarar görene karşı müteselsil sorumludurlar.

Ve zarar gören, herhangi birinden tazminatın tamamını tahsil etme imkanına sahiptir. Böyle bir durumda örneğin kusursuz sorumlu tazminatın tamamını ödemişse, kusurlu sorumluya rücu ederek ödediğini ondan geri alma hakkına sahiptir. Yine farklı kusur oranlarıyla sorumlu olanlarda zarar görene karşı müteselsil sorumlu olduklarından zarar görene tazminatı içlerinden biri ödemişse diğerlerine her birinin kusuru oranında rücu edebilecektir. Zarar gören açısından bakınca tazminat yükümlüsü olanların tümünün müteselsil borçlu olduğunu belirtmiştik. Ancak tazminatı ödeyen kişi, diğerlerine rücu ederken müteselsil kuralı işlemez. Her birinden sorumlu olduğu miktar istenecektir.

Rücu istemi, tazminatın tamamı ödendikten ve birlikte sorumlu olunan kişinin öğrenilmesinden itibaren 2 yıl, her halükarda (hiç öğrenilmemişse) 10 yıl geçmekle zamanaşımına uğrar. Tazminatın kendisinden ödemesi istenilen kişi bu durumu daha sonra rücu edeceği kimselere bildirmek zorundadır. Eğer bildirilmemişse rücu hakkındaki zamanaşımı, bu bildirimin dürüstlük kurallarınca yapılabileceği tarihten başlar.

Ş 7. İKİ TARAF BİTİ BORÇ YÜKLEYEN SÖZLEŞMELERDE İFA

İki tarafa borç yükleyen sözleşmeler kendi içinde eksik iki tarafa borç yükleyen sözleşmeler ve tam iki tarafa borç yükleyen sözleşmeler olarak ikiye ayrılır. Alım-Satım, trampa(mal değişimi), iş(hizmet) sözleşmesi gibi sözleşmeler tam iki tarafa borç yükleyen sözleşmelerdir. Taraflar, birbirine tam karşılık ödemektedirler. Ancak ücretsiz vekalet veya ücretsiz vedia(genel saklama) gibi akitlerde, vekil ya da vedia alan(saklayan) işini tam yapmak zorunda iken müvekkil ya da vedia veren(saklatan) sadece masrafları ödemektedir. Eksik iki tarafa borç yükleyen sözleşmelerde ifa sırası işin niteliğine göre belirlenir. Ancak tam iki tarafa borç yükleyen sözleşmelerde ifa sırası çok önemlidir. Zira ifa sırası ödemezlik def'i iddiasında özellikle incelenmelidir.

A) İFA SIRASI

1. Taraflardan Önce Biri İfa Etmesi Gerekiyorsa

- a) Taraflardan hangisinin önce ifada bulunacağı kararlaştırılmış olabilir.
- b) Taraflardan hangisinin önce ifada bulunacağı kanun tarafından kararlaştırılmışsa bu sıra takip edilir. Örneğin; önce işçi edimini yerine getirir sonra işveren ücret öder.
- c) İşin mahiyeti gereği bazen birinin önce ifada bulunması gerekir. Örneğin; elektrik şirketi önce elektriği vermeli, müşteri fatura belirlendikten sonra ödeme yapmalıdır.
- d) Bazen teamül gereği önce ifa belirlenmiş olabilir. Örneğin; lokantada müşteri önce yemeği yer, hesabı sonra öder. Bunun aksi uygulanıyorsa mutlaka belirtilmelidir.

2. Aynı Zamanda İfa

Borçlar Kanunu Özel Hükümleri bölümünde düzenlenen satış sözleşmesi kurallarına göre, taraflar, kural olarak aynı anda ifa yükümlülüğü altındadır.

BK. 207/2: "Sözleşme ile aksi kararlaştırılmadıkça veya aksine bir âdet bulunmadıkça, satıcı ve alıcı borçlarını aynı anda ifa etmekle yükümlüdürler."

B) ÖDEMEZLİK DEF'İ

BK. 97: "Karşılıklı borç yükleyen bir sözleşmenin ifası isteminde bulunan tarafın, sözleşmenin koşullarına ve özelliklerine göre daha sonra ifa etme hakkı olmadıkça, kendi borcunu ifa etmiş ya da ifasını önermiş olması gerekir."

Ödemezlik def'i taraflara, karşı edim ifa edilinceye kadar, ya da en azından ifası usulüne uygun teklif edilene kadar kendi borcunu ifadan kaçınmasını sağlar.

Ödemezlik def'i ileri süren kişi ne borcunu ne de sözleşmeyi inkar etmektedir. Ancak kendi edimini yerine getirmek için karşı tarafın edimini yerine getirmesi talebini beyan etmektedir.

Ödemezlik def'inin ileri sürülebilmesi için karşılıklı ve vadesi gelmiş borçlar olmalıdır. Ancak ödemezlik def'i ileri süren tarafın kendi edimini önce yerine getirmesi gerektiğine dair kanun, sözleşme ya da bu konudaki bir örf olmamalıdır. En azından aynı anda yerine getirilmesi gereken borçlar söz konusu olmalıdır. Eğer def'i ileri sürenin öncelikle ifa etmesi gereken bir borç söz konusu ise ödemezlik def'i ileri süremez.

Ödemezlik def'i, ileri sürülmedikçe hüküm ve sonuç doğurmaz. Yargılama aşamasında hakim tarafından re'sen dikkate alınmaz.

C) İFA GÜÇSÜZLÜĞÜ (ACİZ HALİ)

BK. 98: "Karşılıklı borç yükleyen bir sözleşmede, taraflardan birinin borcunu ifada güçsüzlüğe düşmesi ve özellikle iflas etmesi ya da hakkındaki haciz işleminin sonuçsuz kalması sebebiyle diğer tarafın hakkı tehlikeye düşerse bu taraf, karşı edimin ifası güvence altına alınıncaya kadar kendi ediminin ifasından kaçınabilir."

Hakkı tehlikeye düşen taraf, ayrıca uygun bir sürede istediği güvence verilmezse sözleşmeden dönebilir."

Taraflardan biri ifa güçsüzlüğüne düşmüşse, diğer taraf ödemezlik def'i ileri sürebilir.

Ancak, def'i ileri süren, öncelikli olarak borcu yerine getirmek durumunda olan taraf ise ödemezlik def'i ileri sürmesi BK.97 gereğince mümkün değildir. Bu durumda borcu ifa etmesi gereken taraf, ifa güçsüzlüğüne düşen taraftan bir teminat göstermesini isteyebileceği gibi sözleşmeden dönme hakkını da kullanabilir.

- Borçlu, zarar doğmadan önce alacaklı ile yardımcı kişinin kusuruyla vereceği zararlardan sorumsuz tutulmuş olabilir.

BK. 116/2-3: “Yardımcı kişilerin fiilinden doğan sorumluluk, önceden yapılan bir anlaşmayla tamamen veya kısmen kaldırılabilir.

Uzmanlığı gerektiren bir hizmet, meslek veya sanat, ancak kanun veya yetkili makamlar tarafından verilen izinle yürütülebiliyorsa, borçlunun yardımcı kişilerin fiillerinden sorumlu olmayacağına ilişkin anlaşma kesin olarak hükümsüzdür.

Borçlunun kendisi ile ilgili sorumsuzluk anlaşması gereğince sadece hafif ihmalden kaynaklanan zararlardan kurtulabilirken yardımcı kişinin ağır ihmal ve kastıyla gerçekleşen kusurlardan da sorumsuzluğu düzenlenebilir.

Yardımcı kişi ile borçlu arasında hizmet ilişkisi varsa yardımcı kişinin sadece hafif ihmalden kaynaklanan zararlardan dolayı sorumsuzluk anlaşması yapılabilir.

Ancak yine, uzmanlık gerektiren bir meslek yapıyor ve kanunlar çerçevesinde bu meslek ancak belli kişiler tarafından yapılıyorsa yardımcı kişinin hiçbir fiilinden sorumsuzluk hakkında anlaşma yapılamaz.

C) SÖZLEŞMEDEN DÖNME

Alacaklı aynen ifa ya da tazminat istemeyerek sözleşmeden dönme yoluna da gidebilir. Ancak bu yol sadece iki tarafa borç yükleyen sözleşmeler için mümkündür.

Kusurlu imkansızlık halinde de kanunumuz sözleşmeden dönme olanağı tanımamıştır. (Bu konuya borçlunun temerrüdünün sonuçlarında ayrıca değinilecektir.)

§ 2. BORÇLUNUN TEMERRÜDÜ (İFADA GECİKME)

İfası mümkün olan ve muaccel bir borcun zamanında ödenmemesi halinde gecikme söz konusu olur.

Borçlunun gecikmesi ya da temerrüdü dediğimiz bu durum sadece bir tespitten ibarettir, bir sonuç değildir.

Borçlunun temerrüdünden bahsedilmesi için halen ifası mümkün bir borç söz konusu olmalıdır.

BK. 117: “Muaccel bir borcun borçlusu, alacaklının ihtarıyla, temerrüde düşer.

Borcun ifa edileceği gün, birlikte belirlenmiş veya sözleşmede saklı tutulan bir hakka dayanarak taraflardan biri usulüne uygun bir bildirimde bulunmak suretiyle belirlenmişse, bu günün geçmesiyle; haksız fiilde fiilin işlendiği, sebepsiz zenginleşmede ise zenginleşmenin gerçekleştiği tarihte borçlu temerrüde düşmüş olur. Ancak sebepsiz zenginleşmenin iyiniyetli olduğu hâllerde temerrüt için bildirim şarttır.”

Şartları:

1. Borcun Muaccel Olması

Temerrütten bahsedebilmek için öncelikle borç muaccel olmuş ve buna rağmen ödenmemiş olması gerekir.

2. İhtar

Kanun maddesinden de anlaşılacağı üzere; borçluyu temerrüde düşürebilmek için kural olarak alacaklının borçluya ihtar göndermesi gerekir. Temerrüt ihtarı, daha önce de belirtildiği gibi, hukuki işlem değil, hukuki işlem benzeri fiildir.

Herhangi bir şekil şartına tabi olmayan (tacirlere ilişkin hükümler hariç) ihtarın, borçlunun borcunu talep ettiğini belirtir nitelikte olması yeterlidir.

ALTINCI BÖLÜM

BORÇLARIN ÖZEL DURUMLARI

§ 1. MÜTESELSİL BORÇLULUK

Borçlar Kanunun genel düzenlemeleri alacaklının karşısında bir borçlu olması hali içindir. Ancak bazı borç ilişkilerinde borçlu taraflarında birden fazla kişi bulunabilir.

Borç ilişkisinde alacaklı tarafın karşısında birden fazla şahsın borçlu olarak yer alması durumunda müteselsil borçluluktan söz edilir.

BK. 162: "Birden çok borçludan her biri, alacaklıya karşı borcun tamamından sorumlu olmayı kabul ettiğini bildirirse, müteselsil borçluluk doğar.

Böyle bir bildirim yoksa, müteselsil borçluluk ancak kanunda öngörülen hâllerde doğar."

Müteselsil borçluluk, ya kanundan ya da tarafların iradesinden doğar. Müteselsil borçluluğun söz konusu olabilmesi için, borç ilişkisinin konusu olan edimin bölünebilir nitelikte olması gerekmektedir.

Kanundan doğan müteselsil borçlulara örnekler:

- İşletme devri ve birleşmelerde, bu işletmeler
- Birlikte ariyet alanlar
- Birlikte vekalet verenler ve alanlar
- Birlikte vedia alanlar
- Bir zarara birlikte sebep olanlar

A) ALACAKLI İLE BORÇLULAR

ARASINDAKİ İLİŞKİ (Dış ilişki)

1. Alacaklı Dilediği Borçluya Başvurabilir

Alacaklı, muaccel olmuş borcun tamamını ya da bir kısmını borçluların tamamından, birinden ya da birkaçından isteyebilir. Her borçlu edimin tamamından sorumludur.

Bu sorumluluk borcun tümüyle ifasına kadar devam eder.

Alacaklının müteselsil borçlulardan birine dava açması ya da icra takibi başlatması diğer borçlulara başvurma hakkını elden almaz.

BK. 163: "Alacaklı, borcun tamamının veya bir kısmının ifasını, dilerse borçluların hepsinden, dilerse yalnız birinden isteyebilir.

Borçluların sorumluluğu, borcun tamamı ödeninceye kadar devam eder."

2. Borçluların Alacaklıya Karşı Savunmaları

BK. 164: "Müteselsil borçlulardan biri, alacaklıya karşı, ancak onunla kendi arasındaki kişisel ilişkilerden veya müteselsil borcun sebep ya da konusundan doğan def'i ve itirazları ileri sürebilir.

Müteselsil borçlulardan biri ortak def'i ve itirazları ileri sürmezse, diğerlerine karşı sorumlu olur."

a) Şahsi savunmalar

Her borçlu şahsına ilişkin itiraz ve def'i sebepleri her zaman ileri sürerek borcu ödemekten kaçınabilir. Müteselsil borçlu, tek başına borçlu olacağından daha kötü bir hale getirilemez.

Sadece kendi borçlu olduğunda borçtan kurtulabildiği tüm hallerde müteselsil borçluluk halinde de kurtulma şansı vardır.

Örneğin, sözleşmeyi yaparken iradesinin sakatlandığını, kendi alacağı için takas yaptığını, alacaklı tarafından ibra edildiğini, borcun kendisine ilişkin kısmının zamanaşımına uğradığını her zaman ileri sürebilir.

Bir borçlunun şahsından kaynaklanan savunmalar sadece o borçlu tarafından ileri sürülebilir. Diğer borçlular, bu savunmayı kullanamaz.

b) Ortak Savunmalar

Ortak savunmaları her bir borçlu ileri sürme hakkına sahiptir. Ancak dikkat etmek gerekir ki ortak savunmaları sunmak sadece bir hak değil aynı zamanda bir yükümlülüktür. Ortak savunmaları yapmadan borcu ödeyen müteselsil borçlu, diğer borçlulara rücu hakkını kaybeder.

5. Borcun üstlenilmesi sözleşmesi iptal edilirse

Borcun nakli sözleşmesi herhangi bir nedenle iptal edilirse, iyi niyetli üçüncü kişilerin kazandıkları haklar saklı kalmak kaydıyla, önceki borç, bütün fer'ileri ile birlikte yeniden doğar.

Borcun dış üstlenilmesi sözleşmesi iptal edildiğinde, borcu üstlenen kişi bu sözleşmenin geçersiz olmasından kusurlu ise alacaklının zararlarını tazmin etmek zorunda kalır.

D) BORCA KATILMA

BK. 201: “Borca katılma, mevcut bir borca borçlunun yanında yer almak üzere, katılan ile alacaklı arasında yapılan ve katılanın, borçlu ile birlikte borçtan sorumlu olması sonucunu doğuran bir sözleşmedir. Borca katılan ile borçlu, alacaklıya karşı müteselsilen sorumlu olurlar”

Borca katılma, mevcut bir borca borçlunun yanında yer almak üzere, katılan ile alacaklı arasında yapılan ve katılanın, borçlu ile birlikte borçtan sorumlu olması sonucunu doğuran bir sözleşmedir.

Borca katılma söz konusu olduğunda borcu üstlenme değil, borçlunun yanında yeni bir borçlu katılması söz konusu olmaktadır.

Borca katılan için şartlar elverdiği takdirde borcun üstlenilmesi ile ilgili hükümler uygulanacaktır.

Borca katılan ile borçlu, alacaklıya karşı kural olarak müteselsilen sorumlu olurlar.

§ 3. SÖZLEŞMENİN DEVRİ

BK. 205: “Sözleşmenin devri, sözleşmeyi devralan ile devreden ve sözleşmede kalan taraf arasında yapılan ve devreden bu sözleşmeden doğan taraf olma sıfatı ile birlikte bütün hak ve borçlarını devralana geçiren bir anlaşmadır.

Sözleşmeyi devralan ile devreden arasında yapılan ve sözleşmede kalan diğer tarafça önceden verilen izne dayanan veya sonradan onaylanan anlaşma da, sözleşmenin devri hükümlerine tabidir.

Sözleşmenin devrinin geçerliliği, devredilen sözleşmenin şekline bağlıdır.

Kanundan doğan halefiyet hâlleri ile diğer özel hükümler saklıdır.”

Sözleşmenin devri, sözleşmeyi devralan ile devreden ve sözleşmede kalan taraf arasında yapılan ve devreden bu sözleşmeden doğan taraf olma sıfatı ile birlikte bütün hak ve borçlarını devralana geçiren bir anlaşmadır.

Sözleşmeyi devralan ile devreden arasında yapılan ve sözleşmede kalan diğer tarafça önceden verilen izne dayanan veya sonradan onaylanan anlaşma da, sözleşmenin devri hükümlerine tabidir.

Sözleşmenin devrinin geçerliliği, devredilen sözleşmenin şekline bağlıdır.

§ 4. SÖZLEŞMEYE KATILMA

BK. 206: “Sözleşmeye katılma, mevcut bir sözleşmeye taraflardan birinin yanında yer almak üzere, katılan ile bu sözleşmenin tarafları arasında yapılan ve katılanın, yanında yer aldığı tarafla birlikte, onun hak ve borçlarına sahip olması sonucunu doğuran bir anlaşmadır.

Anlaşmada aksi kararlaştırılmamışsa, sözleşmeye katılan ile yanında yer aldığı taraf, sözleşmenin diğer tarafına karşı müteselsilen alacaklı ve borçlu olurlar.

Sözleşmeye katılmanın geçerliliği, katılma konusu sözleşmenin şekline bağlıdır”

Sözleşmeye katılma, mevcut bir sözleşmeye taraflardan birinin yanında yer almak üzere, katılan ile bu sözleşmenin tarafları arasında yapılan ve katılanın, yanında yer aldığı tarafla birlikte, onun hak ve borçlarına sahip olması sonucunu doğuran bir anlaşmadır.

Anlaşmada aksi kararlaştırılmamışsa, sözleşmeye katılan ile yanında yer aldığı taraf, sözleşmenin diğer tarafına karşı müteselsilen alacaklı ve borçlu olurlar.

Sözleşmeye katılmanın geçerliliği, katılma konusu sözleşmenin şekline bağlıdır.

NOTLAR